

Dr. Aliye MANDIRACIOĞLU
Dr. Olcay ÇAM

HUZUREVİ ÇALIŞANLARININ SORUNLARI VE YAŞLILAR HAKKINDA GÖRÜŞLERİ*

THE PROBLEMS OF NURSING HOME
STAFF AND THEIR PERCEPTIONS ABOUT
ELDERLY PEOPLE

ÖZ

Bu kesitsel-tanımlayıcı çalışmanın amacı, huzurevi çalışanlarının yaşlılar hakkında görüşlerinin ve sorunlarının belirlenmesidir.

Çalışma İzmir'de yer alan üç huzurevinde yürütülmüştür. Çalışanların % 89'u (163 kişi) öz-bildiri ile bir anket doldurmuşlardır.

Kadın çalışanlar, yaşlılara hizmet vermenin sıkıntılarından anlamlı olarak daha fazla yakınmışlardır. Yaşa göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Çalışanlar yaşlılarla ilgili bazı olumsuz sıfatlarla görüşlerini belirtmişlerdir. Personelin çoğunluğu yaşlıların bir başkasına bağımlı ve sağlık sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların neredeyse 2/3'ü yaşlılığın olumsuz bir dönem olduğu düşüncesinde birleşmişlerdir. Çalışanların çoğu kendi yaşlılık dönemleri için planları olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışanların ancak yarısından azı hizmet içi eğitim almışlardır.

Uzun süreli bakım hizmeti veren kurumlarda çalışan personelin, yaşlılara hizmet vermekten veya kurumsal kısıtlılıklardan ve personel eksikliği nedeniyle sorunlar ve güçlükler yaşadıkları saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Huzurevi, Personel, Yaşlılara bakım, Yaşlılar hakkında düşünce.

ABSTRACT

The purposes of this cross-sectional and descriptive study were to determine the perceptions of the staff working in nursing home.

The study was carried out in three nursing homes in Izmir. 89% (163) of the staff were completed a self-reported questionnaire.

Women staffs were significantly more concerned about their working with the elderly people. No significant differences were found for the age. The staffs attributed some negative adjectives to elderly residents in nursing homes and most of them tended to view older people as having poor health and as being dependent on others. Almost 2/3 of the responders felt that ageing is a negative stage of life. Most of the staff said that they were doing something about planning for their senior years. Less than 50% of staff in the nursing homes were undertaking any form of continuing professional education.

Findings revealed that staffs in long-term care setting had some problems and difficulties resulting from working for older people, institutional limitations and shortage of staff.

Key words: Nursing homes, Staff, Perception, Elderly, Elderly care.

Geliş: 16.12.2003

Kabul: 26.01.2004

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Bornova /İZMİR

İletişim: Dr. Aliye Mandiracıoğlu, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD., Bornova /İZMİR

Tel: (0232) 388 28 55 • E-mail : mandirac@med.ege.edu.tr

* Bu çalışma 8. Halk Sağlığı Günleri, Sivas, 2003'de sunulmuştur.

GİRİŞ

Dünyada 60 yaş üzeri nüfus 2002 de 629 milyon iken 2050 de 2 milyar olması beklenmektedir. Türkiye’de 60 yaş üzeri 2002 yılında 5.894.000 (% 9) iken, 2020 22.741.000 (% 23) olacağı tahmin edilmektedir (1).

Toplum yaşlandıkça bu durumun sosyal yaşama etkisi araştırılırken, yaşlılara karşı tutumu nasıl etkilediğinin de sorgulanması gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Yaşlılara yönelik tutum bazı zaman tıpkı ırkçılık gibi ön yargılı olabilmektedir (2). Yaşlılık, kişilerin sadece yaşlı oldukları için sistematik, tekrarlayan bir muamele ve ayrımcılık görmesidir. Yaşlıların hastalıklı olacağı, mental yetersizliği olacağı, izole olacağı, çirkinleşiyor olacağı, işe yaramaz olacağı gibi bazı olumsuz ön yargılar, yaşlılığa neden olabilmektedir (3,4).

Yaşlı nüfusu arttıkça evde bakım azalacak ve formal kurum bakımı gereksinimi artacaktır. Bu durum yaşlılara hizmet sektöründe çalışacak personelin yaşlılarla iletişime hazırlıklı olmasını getirmektedir. Yaşlılara hizmet veren, yaşamını yaşlılarla geçiren kişilerin onlarla dengeli bir iletişim kurması gerekir. Personelin yaşı, cinsiyeti, eğitimi ve bunun gibi özellikleri yaşlılara yönelik tutumu etkilemektedir.

Mezuniyet öncesi dönemde olumsuz tutumların daha sık olduğu belirtilmektedir. Stevens ve Crouch öğrenci hemşirelerin yaşlı hastalarla çalışmaya isteksiz olduklarını belirtmektedir. Hemşire öğrencilerin kariyer tercihleri arasında en az yer alan seçeneklerden biri de geriatridir. Diğer taraftan yaşlılarla çalışmayı baştan tercih edenlerin tutumlarının daha olumlu olduğu bildirilmektedir (5).

Bakım alan yaşlıların özellikleri de personelle olan iletişimi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Daha fazla bağımlı olan, duyuşsal ve fiziksel yetersizliği olan yaşlılar daha fazla olumsuz tutumla karşılaşmaktadır (3).

Yaşlılara hizmet veren personelin yaşlılara tutumları tartışılırken personelin de karşılaştığı olumsuzluklar mevcuttur. Huzurevlerinde çalışanların diğer yaş gruplarına bakım ve hizmet veren kurum çalışanlarından farklı sorunları ele alınmaktadır.

Bu çalışmada huzurevlerinde çalışan personelin yaşlılığa ve yaşlılara bakış açılarının ve çalışma ortamındaki sorunlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı –kesitsel çalışma İzmir ilinde yer alan üç ayrı huzurevinde yürütülmüştür. Bu huzurevlerinden biri özel, ikincisi İzmir Büyükşehir Belediye’sine ait ve sonuncusu da Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Gerekli izinler alındıktan sonra kurumlar 2003 Ocak ayı içinde ziyaret edilmiştir. Tüm meslek gruplarından toplam 163 kişi çalışmaya katılmıştır. Çalışmanın kapsayıcılığı % 89 olarak gerçekleşmiştir.

Çalışanlar konu hakkında bilgi toplamaya yönelik hazırlanmış olan anket formlarını öz bildiri ile doldurmuşlardır. Anket formunda kapalı ve açık uçlu özellikte toplam 16 soru mevcuttur. Çalışanların sosyo-demografik özellikleri, çalışma şekilleri, eğitim durumları, hizmet içi eğitim durumları, çalışma ortamına ilişkin problemleri, yaşlılarla ilgili sorunlarını, yaşlılar ve yaşlılık dönemi hakkındaki düşüncelerini ve kendi yaşlılıkları hakkındaki planlarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Veriler

SPSS 11.0 istatistik programı ile değerlendirilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkları değerlendirmek üzere Ki-kare testi kullanılmıştır, ve p< 0.05 anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışanların sosyo-demografik özellikleri tablo 1.’de görülmektedir. Çalışanların % 43.6’ı erkektir. Yaş ortalamaları 32.3±7.7 (18-50 yaş arası), % 65.0 evlidir. Çalışanların % 7.4’ü hemşire, % 6.7’i sosyal hizmet uzmanı, % 1.8’i psikolog, % 1.2 fizyoterapist, % 9.2’i hasta bakıcı, % 49.7’i hizmetli, % 7.1’i teknik eleman, % 11.0’i idari memur ve diğerleri de mutfak, güvenlik ve din görevlileridir.

Personelin çalışma hayatında geçen medyan süre 9.5 yıldır (minimum 6 ay maksimum 30 yıl). Eğitim durumları değerlendirildiğinde; % 31.9’u ilköğretim, % 46.6’ı orta öğretim ve geri kalan da üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Personelin % 46’ı var-

Tablo 1. Huzurevi çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımları (N:163)

Kurum	Sayı	%
Özel	71	43.6
Belediye	65	39.9
Sosyal Hizmet	27	16.6
Cinsiyet		
Erkek	71	43.6
Kadın	92	56.4
Yaş grupları		
15-24	22	13.5
25-34	80	49.1
35-44	48	29.4
45+	13	8.0
Medeni durum		
Bekar	45	27.6
Evlü	106	65.0
Dul	12	7.4
Eğitim		
İlköğretim	52	31.9
Orta	25	15.3
Lise	51	31.3
Üniversite	35	21.5
Hizmet içi eğitim		
Almamış	90	55.2
Almış	73	44.8
Çalışma şekli		
Gündüzcü	86	52.8
Vardiya	77	47.2

diyali ve diğerleri de gündüz çalışmaktadır. Çalışanların % 53.4’ü hizmet içi eğitim almadıklarını belirtmiştir. Hizmet içi eğitim almadıklarını ifade edenlerin % 17.8’i okul eğitimlerinde konuyla ilgili bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışanların % 21.4’ü çalışma ortamından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim düzeyi yükseldikçe memnun olmayanlarda artış görülmektedir. Memnun olmayanlar arasında çalışma ortamına ilişkin sorun bildiren daha fazladır.

Çalışanların % 57.1’i yaptıkları iş nedeniyle bir sorunları olmadığını ifade etmişlerdir. Sorunları olduğunu belirten kişiler, bu sorunların bir kısmını hizmet verdikleri grubun özelliğine (yaşlılarla iletişim güçlüğü, yaşlıların kurum kurallarına uymamaları ve

Tablo 2. Huzurevi çalışanlarının yaşlılar ve kurumla ilgili sorunlarına göre dağılımları

İşinden memnuniyet	Sayı	%
memnun değil	1	0.6
kısmen	34	20.9
memnun	80	49.1
çok memnun	48	29.4
Çalışma ortamına ilişkin sorunları		
yok	93	57.1
var	70	42.9
Yaşlılarla çalışmaya ilişkin sorunları		
yok	84	51.5
var	79	48.5

yaşlıların olumsuz kişilik özellikleri gibi) bağlamışlardır (%31). Yaşlıların sabırsız, anlayışsız, unutkan ve bencil olmaları, yaşlılığı kabullenmemeleri, huzurevini kabullenmemeleri, yaşlı ailelerinin yaşlılarla ilgilenmemeleri, yaşlıların bir başkasına bağımlı olmaları, sağlık sorunları, hizmet beklentilerinin çok fazla olması, personele kötü davranmaları gibi durumlardan kaynaklandığını belirtmektedirler. Kadınların % 60'ı ve erkeklerin % 34'ü yaşlılara hizmet vermenin sorunlarından yakınmışlardır. Kadınlar erkeklerle daha fazla yaşlılara hizmet vermeye ilişkin sorunları olduğunu belirtmişlerdir ($X^2: 11,326$ p:0.001). Yaş grubuna göre yaşlılara hizmet vermektan yakınlıkta bir farklılık yoktur. İleri yaş grubunda olan çalışanlar en az yakınmışlardır.

Kadınların yarısı ve erkeklerin %30'u çalışma ortamında sorun olduğunu belirtmektedir. Kadınlar anlamlı olarak daha fazla yakınmaktadır ($X^2: 4,291$; p: ,038). Çalışma ortamında sorun varlığından bahsedilmesi, yaş gruplarına göre bir farklılık göstermemektedir. Genç yaş grubundakiler daha az sıklıkta sorun ifade etmişlerdir (%23). Çalışma ortamındaki diğer sorunlar ise maaş yetersizliği (%11), çalışan sayısının azlığı (%15), idari problemler (%9), iş yoğunluğu, kurum olanaklarının yetersizliği (%33), personelin arasındaki iletişim problemleri (%6.5) gibi yapılan işe bağlı sorunlardır. Çalışanların azınlıkta kalan bir kesimi de (%13) sorunların çalışanlardan kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir.

Meslek gruplarına göre huzurevinde çalışmanın sorunları değerlendirildiğinde; yaşlıların sağlık ve sosyal bakımı ile ilgilenen (hemşire, hasta bakıcı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog vb gibi) mesleklerde çalışanların % 60'ı sorun bildirirken , diğer hizmetlerde çalışanların (idari memur, hizmetli, güvenlik görevlisi, garson, aşçı gibi) % 34'ü sorunları olduğunu belirtmiştir. İki grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2: 9.85$, p< 0.001).

Çalışanların hizmet verdikleri yaşlılarda olumlu buldukları yönleri; deneyimli olmaları, iyi niyetli olmaları, güler yüzlü ve samimi olmalarıdır. Çalışanların % 27.6'ı bu konuda bildirim yapmamışlardır.

Personelin % 17'inin yaşlılıkla ilgili henüz bir planı olmadığını belirtirken % 13' ü de yanıt vermemiştir. Çoğunlukla sağlıklı ve huzurlu bir yaşlılık geçirmeyi düşünmektedirler. Huzurevinde kalmayı planlayanların çoğunluğu kadındır. Sadece 2 bayan personel yaşlılıktan endişelendiklerini belirtmiştir.

Huzurevlerinde çalışanların yaşlılık dönemine ilişkin görüşleri sorulduğunda, % 18.4'ü ikinci bahar, her istediklerine daha fazla zaman ayırabilecekleri rahat bir dönem olumlu değerlendirirken, % 71.7'i sağlık sorunlarının yaşandığı, zor ve hassas ve yal-

nız geçirilen bir dönem olduğu düşüncesinde birleşmektedirler. Diğer taraftan % 9.9'u bu konuda görüş bildirmemiştir. Mesleklerle göre yaşlılık hakkındaki görüşler değerlendirildiğinde sağlık ve sosyal bakımı ile ilgilenen (hemşire, hasta bakıcı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog vb gibi) mesleklerde çalışanların % 76.3'ü, diğer hizmetlerde çalışanların (idari memur, hizmetli, güvenlik görevlisi, garson, aşçı gibi) ise % 72.'i olumsuz yönde düşünce belirtmiştir.

TARTIŞMA

Huzurevlerinde gerçekleştirilen bu çalışmada personelin sorunları saptanmıştır. Bu sorunların bir kısmı yaşlılara hizmet vermektan kaynaklandığı belirtilmekte iken önemli bir kısmının da kurumun işleyişine ilişkin olduğu bildirilmiştir. Uzun süreli bakım hizmeti veren sağlık personelinin en fazla yaşlılara bakımdan yakındıkları belirtilmektedir (6).

Söderhamn İsveç'te yaptığı çalışmada 25 yaşından genç olanların, erkeklerin ve daha önce yaşlılarla çalışma deneyimi olmayanların yaşlılara hizmet vermek konusunda daha fazla isteksiz olduklarını saptamıştır (7). Bazı araştırmacılar; ileri yaştaki personelin, gençlerden daha fazla yaşlılar hakkında bilgi sahibi olduklarını ve olumlu tutumları olduğunu ifade etmişlerdir (8, 9). Diğer taraftan Mc Cabe ise yaşlı hemşirelerin daha olumsuz davranışları olduğunu bildirmiştir (10). Slevin erkek öğrencilerin daha olumsuz tutumları olduğunu ifade etmiştir (11). Amerika'da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada; daha ileri yaşta olanlar yaşlılık hakkında daha olumlu düşünmektedir. Yaşlılığı, bilgilendirici, daha sosyal olunabilecek ve eğlenceli bir dönem olarak düşünmektedirler. Öğrencilerin %30'u yaşlıların dar fikirli ve yine % 30'u devamlı yakınlık kişiler olduklarını belirtmiştir (4). Kadına toplumsal olarak bakım, eğitim, gibi pek çok rollerin yüklenmesinden dolayı genellikle yaşlılara olumlu tutumları olduğu belirtilmektedir. Adelman ve arkadaşları kadın hekimlerin yaşlı hastalarına daha sıcak yaklaştıkları ve daha fazla zaman ayırıp bilgi verdiklerini saptamıştır (12).

Bu çalışmada yaşlılara hizmet vermektan ilgili olarak sorun yaşadığını ifade eden kadınlar, erkeklerden daha fazla iken yaşa göre bir farklılık saptanmamıştır. Çalışanlar bu sorunların personelle yaşlıların iletişim sorunundan kaynaklandığını kabullenmektedir . Ayrıca yaşlıların bazı olumsuz kişisel özellikleri yanı sıra yaşlılığı kabullenmeme gibi durumlarının da sorunların ortaya çıkma nedenlerinden olduğunu belirtmektedirler .

İzmir huzurevlerinde çalışan personelin yaklaşık 1/3'i yaşlılığın olumlu bir yaşam dönemi olduğunu belirtmektedir. Avustralya'da yapılan telefon anket çalışmasında, katılanların % 45'i yaşlılığın pozitif bir dönem olduğunu belirtmiştir. Yaşlılığı, yapılmak istenenler için daha fazla zaman ayrılacak bir dönem olarak değerlendirmişlerdir. Diğer taraftan bu kişilerin % 10'u sağlık sorunlarının çıkacağı ve üretken olmayan bir dönem bir dönem olması da bazı kişileri endişelendirmektedir (13).

Literatürden elde edilen verilerle ortaya çıkan bazı farklılıklar, değişik kültürel yapıya bağlanabilir. Kişilerin tutum ve davranışları yaşadıkları ortamın iç dinamiklerinden etkilenmektedir. Birey kültürünü, gelenek ve göreneklerini değer yargılarını benimser sosyal etkileşimde bulunduğu ve benimsediği toplumun kültürüne göre davranışlarını düzenler (14).

Huzureverlerinde çalışan personelin % 53.4'ü hizmet içi eğitim olmadıklarını ifade etmişlerdir. Astrom, kurumlarda çalışan personelin %87'inin bu konuda eğitime gereksinimleri olduğunu ifade ettiklerini bildirmiştir. Yaşlılara ve demanslılara olumlu tutum geliştirebilenlerde tükenmişliğin daha az olduğunu saptamıştır (15).

Yaşlılarla olan iletişimin hizmetin kalitesini de etkilediği belirtilmektedir. Yaşlılara olumlu tutumun geliştiği zaman hizmetin de kalitesi gelişmektedir (16). Eğitsel hazırlığın, yaşlılara karşı tutumun şekillenmesinde önemli bir öge olduğu belirtilmektedir (17). Sağlık ve sosyal hizmet veren personelin mezuniyet öncesi eğitimi bilimsel odaklı olması nedeniyle iletişim ile ilgili eğitim içeriği yeterli olmamaktadır (18). Murphy -Russell ve arkadaşları hizmet öncesi uyum eğitimi alanların daha olumlu tutumları olduğunu saptamıştır. Mezuniyet sonrası eğitimle de personele yaşlılara karşı olumlu tutum kazandırılabilceği saptanmıştır (19).

Bu çalışma sonucunda huzureverlerinde yaşlılara hizmet veren sağlık ve bakım personelinin yaşlıların kültürel ve sosyal durumlarından kaynaklanan gereksinimlerine duyarlı olabilmeleri için hizmet verdikleri grubun özelliklerine yönelik eğitilmeleri gerekliliği saptanmıştır. Ayrıca bu kurumlarda çalışan personelin olanakların kısıtlılığı, çalışan sayısının az olması ve dolayısıyla iş yükünün fazlalığı ve maaş yetersizliği gibi iş sorunlarının da çözülmesi yaşlılara karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKLAR

1. United Nations, Demographic Yearbook, 2002.
2. G Roche, Black MEA. Attitudes of diploma students towards adult clients. *Journal of Nursing Education* 1990; 29: 208-14.
3. Herdman E. Challenging the discourses of nursing ageism. *International Journal of Nursing Studies* 2002; 39: 105-114.
4. Mosher -Ashley PM, Ball P. Attitudes of college students toward elderly persons and their perceptions of themselves at age 75. *Educational Gerontology* 1999; 25: 89-102.
7. Söderhamn O, Lindencrona C, Gustavson SM. Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden. *Nurse Educ Today* 2001; 21(3):225-9.
8. Harris MB, Page P, Begay C. Attitudes toward aging in South-Western sample: effect of ethnicity, age and sex. *Psychological Reports* 1988; 62: 735-746.
9. Wright LK. A reconceptualization of the negative staff attitudes and poor care in nursing homes' assumption. *The Gerontologist* 1988; 28: 813-820.
10. Mc Cabe BW. Ego defensiveness and its relationship to attitudes of registered nurses toward older people. *Research in Nursing and Health* 1989; 12: 85-91.
11. Slevin OD. Ageist attitudes among young adults: implications for a caring profession. *Journal of Advanced Nursing* 1991; 16 (1): 1197-1205.
12. Adelman RD, Greene MG, Charon R. Issues in physician-elderly patient interaction. *Ageing and Society* 1991; 11: 127-148.
13. The Department for Community Development. Community awareness and attitudes survey, Australia, 2001. www.osi.wa.gov.au/pubs/2001_community_awareness.pdf.
14. Aytaç S. İnsan anlama çabası. Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.
15. Astrom S, Nilsson M, Norberg A, Sandman PO, Winblad B. Staff burnout in dementia care—relations to empathy and attitudes. *Int J Nurs Stud*. 1991; 28(1):65-75.
16. Wade S. Promoting quality of care for older people: developing positive attitudes to working with older people. *Journal of Nursing Management* 1999; 7: 339-347
17. Carter IP, Smith LN. The evolving educational needs of nurses caring for the older adult: a literature review. *Journal of Advanced Nursing* 2000; 31(5): 1039-1045.
18. Karner KJ, Rheinheimer DC, Delisi AM, Due C. The impact of a hospital-wide experiential learning educational program on staff's knowledge and misconceptions about aging. *J Continuing Educ Nurs* 1998; 29(3): 100-105.
19. Murphy -Russell S, Walker JL. Changing attitudes toward the elderly: The impact of three methods of attitude change. *Educational Gerontology* 1986; 12: 241-251.